

**BADIYIY MATNLARDA RANG TASVIRINING FUNKSIONAL
AHAMIYATI****Saidova Zebiniso Asatullayevna***Master's Degree student at the University
of exact and social sciences*Supervisor: **Mannonova Saodat Artiqovna***Zeboshkasaid112@gmail.com***Annotatsiya**

Mazkur maqolada badiiy matnlarda rang tasvirining lingvopoetik va funksional ahamiyati tahlil qilinadi. Rang nomlari va rang bilan bog'liq tasviriy vositalarning badiiy matndagi estetik, emotsional va semantik vazifalari yoritiladi. Tadqiqotda rang tasvirining obraz yaratish, muallif pozitsiyasini ifodalash hamda matnning umumiy semantik tuzilishini shakllantirishdagi roli ko'rsatib beriladi. Shuningdek, ranglarning ramziy va madaniy talqini, ularning kontekstual ma'nolari misollar asosida tahlil qilinadi.

Kalit so'zlar: badiiy matn, rang tasviri, lingvopoetika, ramziylik, obrazlilik, funksional tahlil.

Kirish

Badiiy matn tilning estetik imkoniyatlarini to'liq namoyon etuvchi murakkab lingvistik hodisa hisoblanadi. Bunday matnlarda rang tasviri muhim ifodaviy vositalardan biri bo'lib, u nafaqat tashqi manzarani tasvirlash, balki qahramonlarning ichki kechinmalarini ochib berish, muallifning estetik va falsafiy qarashlarini ifodalashga xizmat qiladi. Ranglar orqali badiiy matnda muayyan kayfiyat, ruhiy holat va semantik fon yaratiladi.

Zamonaviy tilshunoslikda rang tasvirini o'rganish lingvopoetika, semantika va pragmatika bilan uzviy bog'liq holda amalga oshirilmoqda. Shu bois, rang tasvirining funksional ahamiyatini tahlil qilish badiiy matnni chuqur anglashda muhim ilmiy ahamiyatga ega.

Rang tasviri va uning lingvistik tabiati

Rang tasviri tilning leksik-semantik qatlamiga mansub bo'lib, rang nomlari, rangni bildiruvchi sifatlar, metafora va epitetlar orqali ifodalanadi. Badiiy matnda ranglar ko'pincha to'g'ridan-to'g'ri denotativ ma'noda emas, balki ko'chma, ramziy va konnotativ ma'nolarda qo'llaniladi.

Masalan, oq rangi ko'pincha poklik, begunohlik va tinchlikni ifodalasa, qora rangi g'am, fojea yoki sirli holatni anglatishi mumkin. Bunday ma'no ko'chishi rang tasvirining badiiy funksiyasini kuchaytiradi.

Rang tasvirining obraz yaratishdagi roli

Badiiy matnda rang tasviri obraz yaratishning muhim vositasi hisoblanadi. Ranglar yordamida qahramon tashqi ko‘rinishi, ichki dunyosi va muhit bilan munosabati ifodalanadi. Muallif ranglardan foydalanib, obrazni jonlantiradi va o‘quvchida aniq tasavvur hosil qiladi.

Masalan, tabiat tasvirida sovuq ranglarning ustuvorligi yolg‘izlik yoki sokinlik kayfiyatini yaratishi mumkin, issiq ranglar esa harakat va hayotiylikni ifodalaydi. Shu tariqa ranglar obrazning semantik yukini oshiradi.

Rang tasvirining emotsional-ekspressiv funksiyasi

Ranglar badiiy matnda kuchli emotsional-ekspressiv ta’sirga ega. Ular o‘quvchining hissiyotlariga bevosita ta’sir ko‘rsatadi va matnning umumiy kayfiyatini belgilaydi. Rang tasviri orqali quvonch, qo‘rquv, iztirob yoki umid kabi holatlar ifodalanadi.

Masalan, *kulrang osmon, qizil qon, yorqin yashil dalalar* kabi birikmalar turli xil emotsional fon yaratadi. Bu esa rang tasvirining funksional ahamiyatini yanada oshiradi.

Ranglarning ramziy va madaniy talqini

Ranglar ko‘pincha muayyan madaniy va milliy ramzlar bilan bog‘liq bo‘ladi. Badiiy matnda rang tasviri milliy mentalitet, tarixiy an‘analar va madaniy qadriyatlarni aks ettiradi. Masalan, ayrim ranglar muayyan xalq adabiyotida ijobiy ramz bo‘lsa, boshqa madaniyatda salbiy ma’no kasb etishi mumkin.

Shu nuqtai nazardan, rang tasvirini tahlil qilishda lingvomadaniy omillarni hisobga olish muhimdir. Bu ranglarning kontekstual va ramziy ma’nolarini to‘g‘ri talqin etishga yordam beradi.

Rang tasvirining kompozitsion va semantik funksiyasi

Rang tasviri badiiy matnning kompozitsion tuzilishida ham muhim rol o‘ynaydi. Muayyan ranglar takroriy qo‘llanish orqali motiv yoki semantik markazga aylanadi. Bu esa matnning yaxlitligini va ichki izchilligini ta’minlaydi.

Ranglarning dinamik o‘zgarishi esa syujet rivoji va qahramon ruhiy holatidagi o‘zgarishlarni aks ettirishi mumkin. Shu jihatdan rang tasviri matn semantikasini shakllantiruvchi muhim omil hisoblanadi.

Xulosa

Xulosa qilib aytganda, badiiy matnlarda rang tasviri ko‘p qirrali funksional ahamiyatga ega bo‘lib, u obraz yaratish, emotsional-ekspressiv ta’sir ko‘rsatish, ramziy ma’no ifodalash va matnning semantik-kompozitsion tuzilishini shakllantirishda muhim vosita hisoblanadi. Rang tasvirining funksional tahlili badiiy matnni chuqurroq anglashga, muallif niyatini to‘g‘ri talqin etishga xizmat qiladi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Lotman Yu.M. *Badiiy matn strukturası*. — Moskva, 1970.

2. Galperin I.R. *Text as an Object of Linguistic Study*. — Moscow, 1981.
3. Arnold I.V. *Stilistika sovremennogo angliyskogo yazyka*. — Moscow, 1990.
4. Mahmudov N. *Badiiy matn lingvistikasi*. — Toshkent, 2010.
5. Rahmatullayev Sh. *O'zbek tilining izohli lug'ati*. — Toshkent, 2006.

